

เป็นจำนวนเงิน 31,124,078 บาท และถนนที่จะดำเนินการต่อไป จำนวน 3 สาย ในพื้นที่ 3 พื้นที่ ระยะทาง 33.292 ก.ม. ในวงเงินที่ได้รับอนุมัติ 7,495,100 บาท

(2) การพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก (ตั้งแต่ ปี 2520-2522) ได้ดำเนินการก่อสร้างไปแล้ว โดยมีผลงานสรุปคือ สระเก็บน้ำฝน 5 สระ อ่างเก็บน้ำ 8 อ่าง บ่อบาดาล 6 บ่อ ฝ่ายน้ำล้น 2 ฝ่าย ในพื้นที่ 6 จังหวัด ใช้งบประมาณทั้งสิ้น 9,681,302 บาท ขณะนี้กำลังดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำที่จังหวัดเชียงใหม่ 1 อ่าง โรงสูบน้ำที่จังหวัดกำแพงเพชร 2 แห่ง ซึ่งจะใช้งบประมาณ 2,346,920 บาท สำหรับงานก่อสร้างระบบแปลงเกษตรกรรมในไร่นา จะดำเนินการใน 5 จังหวัด คือ นครพนม ปทุมธานี อุตรธานี กำแพงเพชรและพระนครศรีอยุธยา รวมเนื้อที่ 22,400 ไร่ ต้องใช้งบประมาณทั้งสิ้น 63,120,000 บาท ขณะนี้กำลังก่อสร้างที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดนครพนม ส่วนที่เหลืออยู่ระหว่างการประกวดราคา

(3) การจัดหาน้ำกินน้ำใช้ให้แก่เกษตรกร ได้ดำเนินการจัดตั้งระบบประปาภายในหมู่บ้านเสร็จแล้ว 2 แห่ง คือ ที่จังหวัดนครพนม และอุตรธานี ใช้งบประมาณไปทั้งสิ้น 1,548,995 บาท สำหรับแผนงานที่จะดำเนินการต่อไปจะขุดบ่อน้ำตื้นในเขตปฏิรูปที่ดินต่างๆ รวม 250 บ่อ ซึ่งจะต้องใช้งบประมาณ 1,000,000 บาท ขณะนี้ดำเนินการเสร็จแล้ว 36 บ่อ กำลังดำเนินการ 133 บ่อ ยังไม่ได้ดำเนินการ 21 บ่อ

(จ) ขั้วงานประสานงานพัฒนา งานในขั้นนี้ได้ดำเนินการไปแล้วพอสรุปได้ดังนี้

(1) การพัฒนาการเกษตร ส.ป.ก.ได้ประสานงานพัฒนาการเกษตรร่วมกับสำนักงานเกษตรจังหวัด และส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้ส่งเสริมและสาธิตการเกษตรให้แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินมาพร้อมทั้งได้ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณบางส่วน เป้าหมายจะดำเนินการสาธิตและส่งเสริมการเกษตรในเขตปฏิรูปที่ดิน รวม 40 โครงการ ใน

ห้องที่ 10 จังหวัด ขณะนี้ได้ดำเนินการเสร็จแล้ว 9 โครงการ กำลังดำเนินการ 19 โครงการ ยังไม่ได้ดำเนินการ 12 โครงการ

(2) การจัดตั้งสหกรณ์ การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน ได้ดำเนินการสำรวจเพื่อจัดตั้งเสร็จแล้ว ในปีงบประมาณ 2521 รวม 29 หน่วย ในห้องที่ 16 จังหวัด และได้จดทะเบียนแล้ว 29 หน่วย สำหรับในปีงบประมาณ 2522 จะดำเนินการสำรวจเพื่อจัดตั้งเพิ่ม 13 หน่วย ในห้องที่ 8 จังหวัด ได้ดำเนินการสำรวจเพื่อจัดตั้งเสร็จแล้ว 11 หน่วย ส่วนที่เหลือกำลังดำเนินการ

ในการจัดตั้งสหกรณ์การปฏิรูปที่ดินได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ในด้านเงินกู้แก่สหกรณ์ ขณะนี้สหกรณ์ต่างๆ ที่จัดตั้งและจดทะเบียนแล้ว กำลังจัดทำโครงการเพื่อขอกู้เงินจาก ธกส.

(3) การฝึกอบรมพัฒนาอาชีพ ส.ป.ก. ได้ประสานงานหน่วยราชการต่างๆ ฝึกอบรมพัฒนาอาชีพให้แก่เกษตรกร ในการทอเสื่อกก และผลิตภัณฑ์การย้อมสีผ้าฝ้ายและไหม การซ่อมเครื่องยนต์ต้นกำลังขนาดเล็ก ตลอดจนการอบรมแม่บ้านด้านโภชนาการและตัดเย็บเสื้อผ้า ในเขตปฏิรูปที่ดินของจังหวัดต่างๆ ในปีงบประมาณ 2521 ดังนี้ จังหวัดนครนายก นครปฐม ฉะเชิงเทรา นครราชสีมา ร้อยเอ็ด สุรินทร์ เชียงใหม่ และน่าน มีจำนวนผู้เข้าอบรม 172 คน งบประมาณที่ใช้ 74,879 บาท

สำหรับในปีงบประมาณ 2522 จะดำเนินการอบรมและส่งเสริมและพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ การอบรมอุตสาหกรรมในครอบครัว อบรมแม่บ้านด้านโภชนาการและตัดเย็บเสื้อผ้า อบรมด้านสาธารณสุข รวมทั้งหมด 27 ครั้ง โดยใช้งบประมาณทั้งสิ้นประมาณ 116,000 บาท ขณะนี้ดำเนินการเสร็จแล้ว 20 ครั้ง มีผู้เข้ารับการฝึกอบรม 788 คน งบประมาณที่ใช้ 91,000 บาท

(4) การปลูกป่าชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน ในปีงบประมาณ 2522 ส.ป.ก. ได้เริ่มปลูกป่าชุมชนในเขตปฏิรูปที่ดิน เนื้อที่ 850 ไร่ ในห้องที่ 4 จังหวัด คือ พิจิตร เชียงราย

สุรินทร์ และ เชียงใหม่ โดยใช้งบประมาณ 360,000 บาท ขณะนี้ได้ดำเนินการปลูกไปแล้ว 350 ไร่ งบประมาณที่ใช้ 139,610 บาท กำลังดำเนินการ 500 ไร่

(5) การจัดหาปุ๋ยเคมีราคาถูกให้แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก. ได้ประสานงานกับ อ.ต.ก. เพื่อจัดหาปุ๋ยเคมีราคาถูกให้แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ในปีงบประมาณ 2522 ได้จัดหาปุ๋ยให้แก่เกษตรกรในจังหวัดสุรินทร์ คิดเป็นมูลค่า 3,818,390 บาท โดยจำหน่ายในรูปเงินเชื่อ 76.55 ตัน มูลค่า 214,304 บาท ในการนี้ได้ใช้เงินกองทุนเพื่อการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรวมมาเพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการจัดซื้อปุ๋ย 1,103,700 บาท ขณะนี้จัดเก็บเงินส่งกองทุนฯ ไปแล้ว 289,360 บาท ส่วนที่เหลือจะจัดเก็บคืนเพื่อเกษตรกรที่เกี่ยวข้องที่ขผลแล้วตามกำหนดในสัญญาเดือนมีนาคม 2523 การบริการจัดหาปุ๋ยเคมีราคาถูกนี้เกษตรกรได้รับประโยชน์ทั้งสิ้น 2,819 ครอบครัว ในพื้นที่เพาะปลูก 104,675 ไร่

6. วิจารณ์ผลการดำเนินการของ ส.ป.ก. ระหว่างปี 2520-2523 ผลการดำเนินการที่ผ่านมาของ ส.ป.ก. ในระหว่างปี 2520-2523 ได้แสดงไว้ในตารางที่ 9.4 จะเห็นได้ว่าการดำเนินการของ ส.ป.ก. ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ได้ผลงานที่ต่ำกว่าเป้าหมายโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2521 ได้ตั้งเป้าหมายในการดำเนินงานการปฏิรูปที่ดินไว้ 3,276,000 ไร่ โดยจะมีเกษตรกรได้รับประโยชน์จากการปฏิรูปที่ดินประมาณ 60,000 ครอบครัว ปรากฏว่า ส.ป.ก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดินได้เพียง 8,123 ไร่ และมีเกษตรกรได้รับผลประโยชน์จากการดำเนินการนี้เพียง 276 ครอบครัวเท่านั้น จากข้อมูลนี้แสดงนี้อาจกล่าวได้ว่า ส.ป.ก. ดำเนินงานยังไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ การที่ ส.ป.ก. ดำเนินการไม่บรรลุเป้าหมายนี้อาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น ด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก. อุปสรรคด้านกฎหมายปฏิรูปที่ดินที่ทำให้การดำเนินการของเจ้าหน้าที่ไม่คล่องตัวเท่าที่ควร ฯลฯ อย่างไรก็ตาม อุปสรรคที่สำคัญที่สุดคืองบประมาณที่รัฐบาลได้จัดสรรให้แก่ ส.ป.ก. จะเห็นได้ว่างบประมาณที่จัดให้กับ ส.ป.ก. เป็นจำนวนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณงานที่ ส.ป.ก. จะต้องรับผิดชอบ ทั้งนี้ เพราะเงินที่จำเป็นต้องใช้ในการจัดซื้อที่ดินจากเอกชน เพื่อมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินนั้นต้องใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก แต่งบประมาณที่ ส.ป.ก. ได้รับมาเพียงเล็กน้อยดังแสดงไว้ในตาราง

ที่ 9.5 จะเห็นได้ว่างบประมาณทั้งหมดที่ ส.ป.ก. ได้รับในปี 2521 จำนวน 297.2 ล้านบาท แต่ที่ใช้ในการดำเนินงานปฏิรูปเพียง 46.1 ล้านบาทเท่านั้น ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15.51 ของงบประมาณที่คำนวณกับการได้งบประมาณเพื่อการดำเนินงานที่ดำดังกล่าวนี้เอง นับว่าเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมาก และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ ส.ป.ก. ดำเนินงานต่ำกว่าเป้าหมายดังกล่าว

ตารางที่ 9.4 เป้าหมายและผลงานที่เสร็จสมบูรณ์ของโครงการฯ ปฏิรูปที่ดินในประเทศไทย
ระหว่างปี 2520-2523

ปี	เป้าหมาย		งานที่ทำเสร็จ	
	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนครอบครัว	พื้นที่ (ไร่)	จำนวนครอบครัว
2520	720,000	20,000	545,577	16,235
2521	3,276,000	60,000	8,123	276
2522	477,174	17,000	32,846	1,456
2523 *	339,600	15,052	35,634	3,197

* ข้อมูลในระหว่างเดือน มกราคม - พฤษภาคม

ที่มา : สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ตารางที่ 9.5 งบประมาณของ ส.ป.ก. ระหว่างปี 2521-2524

หน่วย : ล้านบาท

ปี	งบประมาณทั้งหมด	งบประมาณที่ใช้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน
2521	297.2	46.1
2522	190.7	37.7
2523	201.0	133.7
2524	232.6	133.6

ที่มา : สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

9.7 พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 นี้มีทั้งหมด 48 มาตรา โดยแบ่งออกเป็น 5 หมวด คือ

หมวด 1 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (มาตรา 6-11)

หมวด 2 คณะกรรมการการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (มาตรา 12-24)

หมวด 3 การดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (มาตรา 25-39)

หมวด 4 อุทธรณ์ (มาตรา 40-46)

หมวด 5 บทกำหนดโทษ (มาตรา 47-48)

ในจำนวนทั้งหมด 48 มาตรา นี้ จะได้นำเอามาแสดงไว้ในที่นี้ คือมาตราที่ 4 ซึ่งเป็นคำจำกัดความของคำศัพท์ต่างๆ ที่ใช้ใน พ.ร.บ. ฉบับนี้ และทุกมาตราในหมวดที่ 3 (มาตราที่ 25-39) ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้อ่านได้ทำความเข้าใจถึงแนวทางในการดำเนินการปฏิรูปที่ดินตาม พ.ร.บ. นี้ได้กำหนดไว้ เช่น เกี่ยวกับการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดิน การเวนคืนที่ดิน การประเมินราคาที่ดิน ขนาดเนื้อที่ถือครอง การชำระเงินชดเชยค่าที่ดิน

1. พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

"การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม" หมายความว่า การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิ และการถือครองในที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมรวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเองหรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเช่าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพ เกษตรกรรม การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิตตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

"เขตปฏิรูปที่ดิน" หมายความว่า เขตที่ดินที่พระราชกฤษฎีกากำหนด เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม

"ที่ดินของรัฐ" หมายความว่า บรรดาที่ดินทั้งหลายอัน เป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน หรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และที่ดินใน เขตป่าสงวนแห่งชาติที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ได้อนุมัติให้บุคคล เข้าอยู่อาศัยหรือทำประโยชน์ ตามกฎหมายว่าด้วยป่าสงวนแห่งชาติ

"เจ้าของที่ดิน" หมายความว่า ผู้มีสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน

"เกษตรกรรม" หมายความว่า การทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เลี้ยง สัตว์น้ำ และกิจการอื่นตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์กำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

"เกษตรกร" หมายความว่า ผู้ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม เป็นหลัก

"สถาบันเกษตรกร" หมายความว่า กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร ชุมชน สหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

"การเช่าที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม" หมายความว่า การเช่าหรือการเช่าช่วง โดยได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่าซึ่งที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม ไม่ว่าการเช่าช่วงนั้นจะมีหลักฐาน เป็นหนังสือหรือไม่ก็ตาม และหมายความรวมถึงการยินยอมให้ใช้ที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม โดยได้รับค่าเช่าที่ดิน และการทำนิติกรรมอื่นใด เพื่อ เป็นการอำพรางการเช่าดังกล่าว

"ค่าเช่าที่ดิน" หมายความว่า ผลผลิตเกษตรกรรม เงินหรือทรัพย์สินอื่นใด เป็นค่าตอบแทนการเช่าที่ดิน และหมายความรวมถึงสิ่งอื่นใดอันอาจคำนวณเป็น เงินได้ที่ผู้ให้เช่าที่ดินหรือบุคคลอื่นได้รับ เพื่อตอบแทนการให้เช่าที่ดินทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม

"เจ้าของที่ดินผู้ประกอบ เกษตรกรรมด้วยตนเอง" หมายความว่า เจ้าของที่ดิน ผู้ซึ่งดำเนินการผลิตด้าน เกษตรกรรม โดย เป็นผู้ลงทุนและได้ผลประโยชน์จากการผลิตนั้น

โดยตรงและไม่เป็นผู้ให้เช่าที่ดินนั้น

"บุคคลในครอบครัวเดียวกัน" หมายความว่า คู่สมรสและผู้สืบสันดานที่ยังไม่
บรรลุนิติภาวะ

"พนักงานเจ้าหน้าที่" หมายความว่า ผู้ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตาม
พระราชบัญญัตินี้

"คณะกรรมการ" หมายความว่า คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

"คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด" หมายความว่า รวมถึงคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน
กรุงเทพมหานครด้วย

"รัฐมนตรี" หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 25 การกำหนดเขตที่ดินในท้องที่ใดให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินให้ตราเป็น
พระราชกฤษฎีกา

ในพระราชกฤษฎีกาตามวรรคหนึ่ง ให้มีแผนที่แสดงเขตและระบุท้องที่ที่อยู่ในเขต
ปฏิรูปที่ดินแนบท้ายพระราชกฤษฎีกานั้นด้วย แผนที่ดังกล่าวให้ถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชกฤษฎีกา

การกำหนดเขตที่ดินให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดินตามวรรคหนึ่งให้ถือเขตของอำเภอเป็น
หลัก โดยให้ดำเนินการกำหนดเขตปฏิรูปที่ดินในเขตท้องที่อำเภอที่มีเกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินประกอบ
เกษตรกรรม เป็นของตนเอง หรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ หรือต้องเช่าที่ดิน
ของผู้อื่นประกอบเกษตรกรรมอยู่เป็นจำนวนมาก ตลอดจนถึงมีผลผลิตต่อไร่น้ำ เป็นเกณฑ์ในการ
จัดอันดับความสำคัญในการกำหนดเขตก่อนหลัง

ให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมโดยไม่ชักช้า และให้ดำเนินการสำรวจ
ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และวางโครงการเพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในท้องที่ทุก
จังหวัดทั่วราชอาณาจักร ให้เสร็จภายในสามปีนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา 26 เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินไว้บังคับในท้องที่ใดแล้ว

(1) ถ้าในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน แต่พลเมืองเล็กใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น หรือได้เปลี่ยนสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกันก็ดี หรือพลเมืองยังใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้นอยู่ หรือยังไม่เปลี่ยนสภาพจากการเป็นที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เมื่อได้จัดที่ดินแปลงอื่นให้พลเมืองใช้ร่วมกันแทนโดยคณะกรรมการประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วก็ดี ให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินดังกล่าวโดยมีต้องดำเนินการถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดิน และให้ ส.ป.ก. มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมได้

(2) ถ้าในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ ให้พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีผลเป็นการถอนสภาพการเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินดังกล่าวโดยมีต้องดำเนินการถอนสภาพตามประมวลกฎหมายที่ดินและให้ ส.ป.ก. มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมได้

ในกรณีที่ทางราชการยังต้องใช้ที่ดินตอนใด เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะต่อไป ให้คณะกรรมการจัดที่ดินเพื่อใช้ตามความจำเป็น โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

(3) ถ้าในเขตปฏิรูปที่ดินนั้นมีที่ดิน อันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งเป็นที่ดินรกร้างว่างเปล่าหรือที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืน หรือทอดทิ้ง หรือกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามประมวลกฎหมายที่ดิน และที่ดินนั้นอยู่นอกเขตป่าสงวนแห่งชาติ หรือ เขตที่ดินที่ได้จำแนกให้เป็นเขตไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ให้ ส.ป.ก. มีอำนาจนำที่ดินนั้นมาใช้ในการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมได้

มาตรา 27 เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินไว้บังคับในท้องที่ใดแล้ว ภายในเขตปฏิรูปที่ดิน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติงานร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) เข้าไปทำการอันจำเป็นเพื่อการสำรวจรังวัดได้ แต่ต้องแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินทราบ เสียก่อน

(2) ทำเครื่องหมายขอบเขตหรือแนวเขตโดยปักหลักหรือขุดร่องแนวในกรณีที่ต้องสร้างหมุดหลักฐานการแผ้วถางที่ดินของผู้ใด ก็ให้มีอำนาจสร้างหมุดหลักฐานเองได้ตามความจำเป็น

เมื่อมีความจำเป็นและโดยสมควร พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจขุดดินตัดรานกิ่งไม้ และกระทำการอย่างอื่นแกสิ่งกีดขวางการสำรวจรังวัดได้ เท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ให้คำนึงถึงการที่จะให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอสังหาริมทรัพย์ได้รับความเสียหายน้อยที่สุด

ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินและผู้ที่เกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร

มาตรา 28 ภายในระยะเวลาสามปี นับแต่วันที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตปฏิรูปที่ดินตามมาตรา 25 ไซ้บังคับห้ามมิให้ผู้ใดจำหน่ายด้วยประการใดๆ หรือก่อให้เกิดภาวะติดพันใดๆ ซึ่งที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน เว้นแต่ได้รับอนุญาต เป็นหนังสือจากคณะกรรมการ หรือผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมาย

ในกรณีที่ ส.ป.ก. จัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนที่ดินนั้น ถ้ามีการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนความในวรรคหนึ่ง และเป็นทรัพย์สินหรือสิ่งก่อให้เกิดความเสียหายหรือกีดขวางการปฏิรูปที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม ให้คณะกรรมการหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ มีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินทำการรื้อถอน เสียได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าเจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินไม่ปฏิบัติตาม ให้คณะกรรมการหรือผู้ซึ่งคณะกรรมการมอบหมาย มีอำนาจดำเนินการรื้อถอนโดย เจ้าของหรือผู้ครอบครองที่ดินดังกล่าวจะ เรียกร้องค่าเสียหายมิได้และต้อง เป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนนั้นด้วย

มาตรา 29 ในเขตปฏิรูปที่ดิน เมื่อคณะกรรมการพิจารณาเห็นว่าที่ดินบริเวณใดสมควรดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม ให้ ส.ป.ก. มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนที่ดินได้ ดังต่อไปนี้

(1) ที่ดินแปลง เดี่ยว หรือหลายแปลงมี เนื้อที่รวมกัน เกินกว่าห้าสิบไร่ซึ่งบุคคลในครอบครัวเดียวกันไม่ว่าคนหนึ่งหรือหลายคน เป็น เจ้า ของที่ดินผู้ประกอบการเกษตรกรรมด้วยตนเอง ให้ ส.ป.ก.มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการ เว้นคืนที่ดินส่วนที่ เกินกว่าห้าสิบไร่

(2) ถ้าที่ดินดังกล่าวใน (1) มีเนื้อที่รวมกัน เกินกว่าหนึ่งร้อยไร่และเจ้าของที่ดินผู้ประกอบการเกษตรกรรมด้วยตนเองใช้เพื่อการ เลี้ยงสัตว์จำพวกสัตว์ใหญ่ ตามที่รัฐมนตรีประกาศ กำหนดชนิด จำนวน และเงื่อนไขในราชกิจจานุเบกษา ให้ ส.ป.ก.มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการ เว้นคืนที่ดินส่วนที่ เกินกว่าหนึ่งร้อยไร่

ถ้าเจ้าของที่ดินรายใดมีความประสงค์จะประกอบ เกษตรกรรมด้วยตัวเองในที่ดิน เกินกว่าตามที่กล่าวไว้ใน (1) หรือ (2) และแสดงได้ว่าตนได้ประกอบ เกษตรกรรมในที่ดินด้วย ตนเอง เกินกว่าที่กล่าวไว้ใน (1) หรือ (2) อยู่แล้วไม่ต่ำกว่าหนึ่งปีก่อนวันที่พระราชบัญญัติใช้ บังคับ และแสดงได้ว่าตนมีความสามารถและมีปัจจัยที่จะทำที่ดินนั้น ให้เป็นประโยชน์ทาง เกษตร กรรมได้ ทั้งตนจะเป็นผู้ประกอบการในที่ดินนั้นด้วยตนเอง ให้ยื่นคำร้องต่อพนักงานเจ้า หน้าที่พร้อมทั้งแสดงหลักฐานอ้างอิงประกอบคำร้อง เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้สอบสวนแล้วให้ รายงานต่อคณะกรรมการ ถ้าคณะกรรมการเห็นสมควรอนุญาตก็ให้กำหนดเงื่อนไขในการ อนุญาต เสนอรัฐมนตรีพิจารณาหากรัฐมนตรีเห็นชอบก็ให้อนุญาตให้ผู้ร้องนั้น มีสิทธิในที่ดินนั้นต่อ ไป แต่ต้องไม่เกินหนึ่งพันไร่ ในกรณีที่ผู้ร้องขอได้รับสิทธิในที่ดินดังกล่าวไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ที่คณะกรรมการกำหนด ให้ ส.ป.ก.มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการ เว้นคืนที่ดินที่ได้รับ เพิ่มขึ้นนั้น เพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมต่อไป

ในกรณีที่เจ้าของที่ดินรายใด ได้แสดงว่าตนได้ประกอบ เกษตรกรรมในที่ดินด้วย ตนเอง เกินกว่าหนึ่งพันไร่อยู่แล้วไม่ต่ำกว่าหนึ่งปีก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ และมีความ ประสงค์จะประกอบ เกษตรกรรมด้วยตนเองในที่ดินนั้นต่อไป ให้คณะกรรมการพิจารณาตาม หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

ก. ไค้ลงทุนในกิจกรรมการ เกษตรในที่ดินนั้นไปแล้ว เป็นจำนวนมาก และการลง

ทุนนั้นได้กระทำไปด้วยการส่งเสริมของรัฐ

ข. เป็นการประกอบการ เพื่อพัฒนาวิทยาการ เกษตรแผนใหม่หรือที่ยังมีความต้องการอยู่มากภายในประเทศหรือเพื่อการส่งออก

ค. ในการที่ประกอบกิจการได้ต่อไปนั้นจะต้องมีลักษณะที่ช่วยพัฒนาการเกษตรและช่วยเหลือเกษตรกรในด้านปัจจัยการผลิต เพื่อส่งเสริมผลผลิตการเกษตรและอุตสาหกรรมการเกษตรได้อย่างกว้างขวางในเรื่องการสาธิตและเป็นตลาดรับซื้อผลผลิต เกษตรกรรมจากเกษตรกรโดยตรง

ง. เมื่อพ้นสิบห้าปี หากสถาบัน เกษตรกรมีความต้องการและสามารถที่จะ เป็นผู้ถือหุ้นในกิจการนั้น เจ้าของที่ดินต้องยินยอมให้สถาบัน เกษตรกรถือหุ้นในกิจการนั้นไม่น้อยกว่าร้อยละ หกสิบของจำนวนหุ้นทั้งหมด ทั้งนี้ให้เป็นไปตามวิธีการและรายละเอียดที่คณะกรรมการกำหนด

ถ้าคณะกรรมการพิจารณา เห็นสมควรอนุญาต ก็ให้กำหนด เงื่อนไขในการอนุญาต เสนอรัฐมนตรีพิจารณา หากรัฐมนตรี เห็นชอบก็ให้อนุญาตให้ผู้ร้องขอนั้นมีสิทธิในที่ดินนั้นต่อไป ในกรณีที่ผู้ร้องขอได้รับสิทธิในที่ดินดังกล่าวไม่ปฏิบัติตาม เงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด ให้ ส.ป.ก. มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนที่ดินที่ได้รับ เพิ่มขึ้นนั้น เพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรมต่อไป

(3) ที่ดินแปลงใดถ้าเจ้าของไม่ได้ใช้ที่ดินประกอบ เกษตรกรรมด้วยตนเองหรือมิได้ใช้ประกอบ เกษตรกรรมอย่างใดหรือประกอบ เกษตรกรรม เล็กน้อย หรือประกอบ เกษตรกรรมบางส่วนเพียงเป็นการแสดงสิทธิในที่ดิน ให้ ส.ป.ก. มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนที่ดิน นั้นได้ใน ส่วนที่เกินกว่าสี่สิบไร่

ถ้าเจ้าของที่ดินตาม (3) มีความประสงค์จะประกอบ เกษตรกรรมด้วยตนเอง และแสดงได้ว่าตนมีความสามารถและมีปัจจัยที่จะทำที่ดินนั้นให้เป็นประโยชน์ทาง เกษตรกรรม ได้ ทั้งตนจะเป็นผู้ประกอบ เกษตรกรรมในที่ดินนั้นด้วยตนเอง ให้ยื่นคำร้องต่อพนักงาน เจ้าหน้าที่ พร้อมทั้งแสดงหลักฐานอ้างอิงประกอบคำร้อง เมื่อพนักงาน เจ้าหน้าที่ได้สอบสวนแล้ว ให้รายงาน

ต่อคณะกรรมการหรือผู้ซื้อคณะกรรมการมอบหมาย เพื่อพิจารณาอนุญาตให้ผู้ร้องขอนั้นมีสิทธิในที่ดินต่อไปตามขนาดใน (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณี และให้คณะกรรมการกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตในกรณีผู้ได้รับสิทธิในที่ดินดังกล่าวไปปฏิบัติตามเงื่อนไข ให้ ส.ป.ก.มีอำนาจจัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนที่ดินนั้นเพื่อใช้ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมต่อไป

บทบัญญัติในมาตรานี้ มิให้ใช้บังคับแก่ที่ดินบรรดาที่เป็นของหลวง การเมือง องค์การของรัฐ รัฐวิสาหกิจ สถาบันเกษตรกร หรือที่ดินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 30 ในเขตปฏิรูปที่ดิน ถ้าเป็นที่ดินของรัฐซึ่งมีจำนวนเนื้อไม่ถึงหนึ่งหมื่นไร่ คณะกรรมการจะให้สถาบันเกษตรกร หรือ เกษตรกรเช่าระยะยาวก็ได้ แต่จะโอนสิทธิในที่ดินของรัฐนั้นมิได้ แต่ถ้าเป็นที่ดินที่ได้มาโดยการจัดซื้อหรือเวนคืน คณะกรรมการจะให้เกษตรกรหรือสถาบันเกษตรกรเช่าระยะยาวหรือเช่าซื้อตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- (1) เกษตรกรและบุคคลในครอบครัวเดียวกัน ซึ่งประกอบเกษตรกรรมประเภทอื่นเว้นแต่ (2) จำนวนไม่เกินห้าสิบไร่
- (2) เกษตรกรรมและบุคคลใดครอบครัวเดียวกัน ซึ่งประกอบเกษตรกรรมเพื่อการเลี้ยงสัตว์ จำพวกสัตว์ใหญ่ตามที่รัฐมนตรีประกาศตามมาตรา 29(2) จำนวนไม่เกินหนึ่งร้อยไร่
- (3) สถาบันเกษตรกรซึ่งจะนำที่ดินไปจัดให้แก่เกษตรกร (1) หรือ (2) เช่าระยะยาว หรือเช่าซื้อ จำนวน เนื้อที่ที่ดินตามแต่คณะกรรมการจะเห็นสมควร

มาตรา 31 ถ้าเกษตรกรผู้ใดต้องการมีสิทธิในที่ดินหรือขอเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเกินกว่าที่กำหนดไว้ตามมาตรา 30 (1) หรือ (2) และแสดงได้ว่าตนมีความสามารถและมีปัจจัยที่จะทำที่ดินที่ขอเพิ่มนั้นให้เป็นประโยชน์ในทางเกษตรกรรมได้ ทั้งตนจะเป็นผู้ประกอบเกษตรกรรมในที่ดินนั้นด้วยตนเอง ให้ทำคำร้องยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่พร้อมทั้งแสดงหลักฐานอ้างอิงประกอบคำร้อง

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่สอบสวนแล้ว ให้เสนอคำร้องพร้อมด้วยบันทึกรายงานผลการสอบสวนต่อคณะกรรมการ

คณะกรรมการมีอำนาจพิจารณาอนุญาตให้ผู้ยื่นคำร้อง มีสิทธิในที่ดินหรือได้ เข้าที่ดิน ได้ตามที่เห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินหนึ่งเท่าของจำนวน เนื้อที่ที่ดินที่กำหนดไว้ ตามมาตรา 30 (1) หรือ (2) ทั้งนี้โดยกำหนดเงื่อนไขก็ได้ ในกรณีที่ผู้รับอนุญาตไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข คณะกรรมการมีอำนาจสั่งเพิกถอนการอนุญาตเสียได้ และจัดซื้อหรือดำเนินการเวนคืนที่ดินหรือสั่ง เลิกการ เข้าที่ดินดังกล่าวได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนตามแต่จะเห็นสมควร และนำที่ดินนั้นไปใช้ เพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมต่อไป

มาตรา 32 เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนด เขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่ใด และ ส.ป.ก. ได้จัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินแปลงใดแล้ว ให้สิทธิของผู้เช่าในที่ดินแปลงนั้นตาม สัญญาเช่า หรือตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการ เช้ามาเป็นอันสิ้นสุดลง

มาตรา 33 เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนด เขตปฏิรูปที่ดินใช้บังคับในท้องที่ใด แล้ว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่แจ้งให้บรรดาเจ้าของที่ดินที่มีที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมที่อยู่ในเขต ปฏิรูปที่ดิน แจ้งจำนวนแปลงที่ดิน ขนาดของที่ดินแต่ละแปลง ที่ตั้งของที่ดิน และการทำประโยชน์ ในที่ดินที่ตน เป็นเจ้าของทุกแปลงต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเก้าสิบวัน ตามแบบและวิธีการที่ รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 34 ในการเวนคืนที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์เพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตร กรรม ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นำกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์มาใช้บังคับโดย อนุโลม

สำหรับที่ดินที่เวนคืนตามวรรคหนึ่ง ให้ ส.ป.ก. หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจาก ส.ป.ก มีอำนาจ เข้าครอบครองที่ดินดังกล่าว เพื่อดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมได้ทันที

มาตรา 35 การชำระ เงินค่าทดแทนให้แก่เจ้าของที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ที่ต้อง เวนคืนเพื่อการปฏิรูปที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม ให้จ่ายเป็นเงินร้อยละยี่สิบห้าของเงินทดแทนทั้งหมด

ส่วนที่เหลือให้จ่ายเป็นพันธบัตรของรัฐบาลมีอัตราดอกเบี้ยไม่ต่ำกว่าร้อยละแปดต่อปี มีระยะเวลาไม่เกินสิบปี และเงื่อนไขเกี่ยวกับการจ่ายเงินให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ในกรณีที่ที่ดินซึ่งจะต้องเวนคืนมีเนื้อที่ไม่เกินสี่สิบห้าไร่ และเจ้าของที่ดินนั้นไม่มีที่ดินอื่น ไม่ว่าในหรือนอกเขตปฏิรูปที่ดิน ให้ชำระเงินทั้งหมดในวันที่มีการโอนสิทธิในที่ดินนั้น แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินจำนวนเงินขั้นสูงสุดที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๓๖ ให้คณะกรรมการกำหนดเงินค่าทดแทนโดยคำนึงถึงการได้มา สภาพความอุดมสมบูรณ์ และทำเลที่ตั้งของที่ดินหรือสังหาริมทรัพย์ประกอบกับมูลค่าของผลิตผล เกษตรกรรมหลักที่สามารถผลิตได้ จากที่ดินในท้องที่นั้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่สังคมและแก่บรรดาเกษตรกรผู้ที่จะต้องรับภาระจ่ายค่าที่ดิน หรือสังหาริมทรัพย์แก่ ส.ป.ก. ต่อไปด้วย

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีหนังสือแจ้งจำนวนเงินค่าทดแทนให้เจ้าของที่ดินหรือผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนทราบ ถ้าเจ้าของที่ดินหรือผู้มีสิทธิได้รับเงินค่าทดแทนไม่เห็นชอบด้วยกับจำนวนเงินค่าทดแทนดังกล่าว มีสิทธิอุทธรณ์ได้ตามมาตรา ๔๐

บรรดาที่ดิน หรือสังหาริมทรัพย์ที่เวนคืนตามพระราชบัญญัติให้ ส.ป.ก. เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม

มาตรา ๓๗ ห้ามมิให้ยกอายุความครอบครองขึ้นเป็นข้อต่อสู้กับ ส.ป.ก. ในเรื่องที่ดินหรือสังหาริมทรัพย์ที่ ส.ป.ก. ได้มาตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๓๘ ถ้า ส.ป.ก. เกี่ยวข้องในกิจการใดที่กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่น เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ในการปฏิรูปที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรม ให้ ส.ป.ก. ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการจดทะเบียนนั้น

มาตรา ๓๙ ที่ดินที่บุคคลได้รับสิทธิโดยการปฏิรูปที่ดิน เพื่อ เกษตรกรรมจะทำการแบ่งแยก หรือโอนสิทธิในที่ดินนั้นไปยังผู้อื่นมิได้ เว้นแต่เป็นการตกทอดทางมรดกแก่ทายาทโดย

ธรรม หรือโอนไปยังสถาบันเกษตรกร หรือ ส.ป.ก. เพื่อประโยชน์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรวมทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

2. ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร

พ.ศ. 251๑ ที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ จากผลการดำเนินการที่ไม่บรรลุเป้าหมาย

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ ๑ ซึ่งสาเหตุที่สำคัญของการไม่บรรลุเป้าหมายนั้นเกี่ยวกับงบประมาณที่ ส.ป.ก. ได้รับน้อยสาเหตุหนึ่ง สาเหตุอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะความไม่เอื้ออำนวยในการของ พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินที่ได้กำหนดขึ้น เช่น ความในมาตราที่ ๓4 ของ พ.ร.บ. ฉบับนี้ ระบุเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินโดยกำหนดให้นำกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ที่มีอยู่แล้วมาใช้ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว พ.ร.บ. เกี่ยวกับการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์พุทธศักราช 2497 ที่นำมาใช้นี้มีขบวนการที่ล่าช้าและขาดความเด็ดขาดเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอา พ.ร.บ. นี้ไปใช้เวนคืนกับที่ดินเอกชน นอกจากจะมีขั้นตอนที่ยุ่งยากในทางปฏิบัติแล้ว ถ้าเกิดการขัดแย้งกันขึ้นระหว่างเจ้าของที่ดินกับเจ้าหน้าที่ดำเนินการของ ส.ป.ก. แล้วเจ้าของที่ดินมีสิทธิที่จะฟ้องร้องเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมได้ จากการเปิดโอกาสของกฎหมายการเวนคืนนี้เองที่เป็นผลอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินการในการปฏิรูปที่ดินต้องล่าช้าขั้นตอนของการเวนคืนตาม พ.ร.บ. การเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ พ.ศ. 2497 มีดังนี้

(1) จะต้องมีการตั้งกรรมการเพื่อตรวจสอบที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์อย่างอื่นที่
จะต้องเวนคืนและพยายามไกล่เกลี่ยให้ตกลงในเรื่องจำนวนเงินค่าตอบแทน

(2) ในเขตที่มีการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในที่ดินใด ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอจะให้กำนันและผู้ใหญ่บ้านประกาศโฆษณาให้ประชาชนในเขตนั้นทราบ และเจ้าพนักงานปกครองท้องที่จะต้องแจ้งให้ผู้ที่ถูกเวน ไปยื่นคำร้องต่อกรรมการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในเวลา
ที่มาตรวจ

(3) กรรมการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ต้องแจ้งความล่วงหน้าให้นายอำเภอทราบถึงวันที่จะมาตรวจอย่างน้อย 30 วัน และเจ้าพนักงานปกครองจะต้องแจ้งให้เจ้าของที่ดินที่จะถูกเวนคืนหรือผู้แทนให้มาพบกับกรรมการเพื่อทำข้อตกลงกัน

(4) ถ้าสองฝ่ายตกลงกันไม่ได้ คณะกรรมการเวนคืนจะมีหนังสือ เสนอราคา เต็ดขาดให้เจ้าของที่ดินทราบ ถ้าเจ้าของที่ดินไม่ตอบสนองรับภายใน 15 วัน แต่ละฝ่ายมีสิทธิขอให้ตั้งอนุญาโตตุลาการเพื่อชี้ขาด ถ้าเจ้าของที่ดินไม่ขอตั้งอนุญาโตตุลาการภายใน 6 เดือน จึงให้ถือว่าข้อกำหนดราคา เต็ดขาดที่คณะกรรมการ เสนอนั้นมีผลบังคับใช้

(5) เมื่อมีการตั้งอนุญาโตตุลาการกัน กฎหมายกำหนดให้นำกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยอนุญาโตตุลาการมาบังคับใช้

(6) ถ้าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายไม่สามารถตกลงกันได้ตามคำไกล่เกลี่ยของอนุญาโตตุลาการแล้วแต่ละฝ่ายก็สามารถฟ้องร้องต่อศาลได้

ความไม่เอื้ออำนวยของ พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการประเมินราคาที่ดินที่เวนคืนจากเอกชนตามความในมาตราที่ 36 ได้กำหนดขอบเขตอย่างกว้าง ๆ ในการประเมินราคาที่ดิน เช่น พิจารณาจากสภาพความอุดมสมบูรณ์ ทำเลที่ตั้ง ฯลฯ ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้นับว่ายากแก่การปฏิบัติ เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะ เจ้าของที่ดินที่ถูกเวนคืนจะมีความต้องการที่จะได้รับค่าทดแทนของการเวนคืนสูง แต่การประเมินของเจ้าหน้าที่ก็ต้องการที่จะจ่ายค่าทดแทนของการเวนคืนให้เหมาะสมตามขอบเขตที่กฎหมายกำหนดดังกล่าวซึ่งยากแก่การดำเนินการ ในกรณีเช่นนี้จึงทำให้เกิดเป็นปัญหาอย่างมากในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตามถ้าเจ้าของที่ดินไม่เห็นชอบในค่าทดแทนที่เจ้าหน้าที่ประเมินก็อาจทำการอุทธรณ์ได้ตาม พ.ร.บ. ฉบับนี้ มาตราที่ 40 ด้วยเหตุนี้เองที่อาจเป็นผลทำให้เกิดความล่าช้าของการปฏิรูปที่ดินที่ผ่านมาก็คงเป็นได้

ข้อที่น่าสังเกตุประการสุดท้ายเกี่ยวกับ พ.ร.บ. ปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 นี้ถือบทกำหนดโทษตามความในมาตราที่ 47 และ 48 จะเห็นได้ว่าได้กำหนดโทษไว้ในเกณฑ์ที่เบามาก คือโทษจำคุกเพียง 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท จากกรณีฝ่าฝืนมาตรา 23 , 27 และ 33 ซึ่งถ้าจะให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายโดยเร่งรีบและเคร่งครัดแล้วควรจะกำหนดโทษให้มากกว่านี้ในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย

๑.๘ การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทยต่าง ๆ

1) การปฏิรูปที่ดินในประเทศไทยสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) การปฏิรูปที่ดินในสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) ได้ดำเนินการโดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 โครงการลดค่าเช่าที่ดิน (The Rent Reduction Program) เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2492 เป็นการกำหนดอัตราค่าเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรจากเดิมซึ่งเจ้าของที่ดินเรียกเก็บประมาณ 50 - 70 เปอร์เซ็นต์ ของผลผลิต ให้เหลือเพียง 37.5 เปอร์เซ็นต์ ของผลผลิต ของผลผลิตเฉลี่ยที่ได้ระหว่างปี 2488 - 2492 นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรมมีหลักประกันความมั่นคงในการถือครองยิ่งขึ้น

ระยะที่ 2 โครงการขายที่ดินสาธารณะ (The Sold of Public Land Program) เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2494 มีหลักการใหญ่ ๆ คือ ดำเนินการขายที่ดินสาธารณะให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองในราคาเท่ากับ 2.5 เท่าของผลผลิตที่ได้รับแต่ละปีในระยะ 10 กว่าปีที่ผ่านมา

ระยะที่ 3 โครงการซื้อที่ดินเพื่อจัดสรรให้แก่เกษตรกร (The Land To - The-Tiller Program) เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2496 มีหลักการใหญ่ ๆ คือ จัดซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินที่มีจำนวนมากกว่าที่รัฐได้กำหนดไว้ แล้วจัดสรรให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

ผลของการปฏิรูปที่ดินตามโครงการต่าง ๆ ทำให้โครงร่างทางเกษตรกรรมของไต้หวันตั้งแต่ เริ่มจนถึงสิ้นปี 2498 เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ซึ่งอפשרรูปได้ดังนี้

- 1) อัตราค่าเช่าลดลงจากเดิมประมาณ 13 - 33 %
- 2) จำนวนเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองทั้งหมด ซึ่งเดิมมีอยู่ 36 % ได้เพิ่มขึ้นเป็น 60 % ของเกษตรกรทั้งหมด จำนวนเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองบางส่วนเดิมมี 25 % ลดลงเหลือ 23 % ผู้เช่าเดิมมี 39 ลดลงเหลือ 17 % ของเกษตรกรทั้งหมด

(3) การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้มีหลักประกันความมั่นคงยิ่งขึ้น

- (4) การลงทุนในทางเกษตรกรรม เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 120%
- (5) การใช้แรงงานในทางทำฟาร์มได้เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 7%
- (6) ผลตอบแทนจากการใช้แรงงานของคนในครอบครัว ซึ่งเดิมได้รับประมาณ 26% ของรายได้จากการทำฟาร์ม ได้เพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 39%
- (7) รายได้จากการทำฟาร์มของครอบครัวทั้งหมด ได้เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 259%
- (8) รายได้สุทธิทั้งหมดในการทำฟาร์ม ได้เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 244%
- (9) รายจ่ายในการครองชีพ เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 273%
- (10) รัฐมีรายได้จากการเก็บภาษีอากรและค่าธรรมเนียมต่างๆ เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 363%

2) การปฏิรูปที่ดินในประเทศญี่ปุ่น เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2488 โดยรัฐได้ออกกฎหมายปฏิรูปที่ดิน ที่สำคัญได้แก่ The Land Adjustment Law ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเองหรือมีน้อยไม่พอทำกิน ได้มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเอง ในขนาดที่เหมาะสมต่อภาวะ เศรษฐกิจ หลักการใหญ่ๆ ของกฎหมายฉบับนี้คือ ให้รัฐมีอำนาจหน้าที่บังคับซื้อที่ดินที่ไม่ได้ทำการผลิตโดยตนเอง (Absentee Land Owners) หรือเจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ทำการผลิตด้วยตนเอง แต่ที่ดินมีมากกว่า 7.5 เอเคอร์ (ประมาณ 19 ไร่) และไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีแรงงานในครอบครัวเพียงพอแก่การดำเนินการผลิตให้ได้ผลดีตามสมควร ที่ดินที่ซื้อมาได้จะนำมาจัดสรรให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเอง หรือมีน้อยไม่พอทำกิน โดยวิธีผ่อนชำระราคาที่ดินในระยะเวลายาวในไม่เกิน 30 ปี และคิดดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ 3.2 ต่อปี นอกจากนี้ก็มีกฎหมายควบคุมการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้มีความเสมอภาคและประสิทธิภาพตามสมควรเรียกว่า The Farm Rent Control Ordinance โดยมีหลักการใหญ่ๆ คือ ควบคุมอัตราค่าเช่าให้ลดลงเหลือเพียง 25% ของผลผลิตที่เป็นข้าว และ 15% ของผลผลิตที่เป็นพืชไร่

จากผลการดำเนินงานการปฏิรูปที่ดินของญี่ปุ่น ปรากฏว่าได้รับความสำเร็จอย่างดีในเวลาไม่นานนัก ดังจะเห็นได้จากรายงานผลการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มแรกจนถึง พ.ศ. 2493 ปรากฏว่าได้จัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรได้ถึง 4.5 ล้านเอเคอร์ หรือประมาณ 1 ใน 3 ของเนื้อที่ถือครองเพื่อทำการเกษตรทั้งหมด จำนวนผู้เช่าจาก 46% ลดลงเหลือเพียง 10% เท่านั้น อัตราค่าเช่าลดลงจากเดิม 50-70% การใช้ปุ๋ยเพิ่มผลผลิต เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณ 30% นอกจากนี้การลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตอย่างอื่นก็เพิ่มขึ้นอีกมาก

3) การปฏิรูปที่ดินในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี เริ่มดำเนินการเมื่อปี พ.ศ. 2492 โดยรัฐออกกฎหมายชื่อว่า The Land Reform Law ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเองหรือมีน้อยไม่พอทำกิน โดยมีหลักการใหญ่ๆ คือ ให้รัฐมีอำนาจหน้าที่บังคับซื้อที่ดินจากเจ้าของที่ดินที่มีได้ทำการด้วยตนเอง หรือเจ้าของที่ทำการผลิตด้วยตนเอง แต่มีจำนวนที่ดินเกินกว่า 3 chongbos (ประมาณ 18 ไร่) แล้วนำมาจัดสรรให้เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเองหรือมีน้อยไม่พอทำกิน โดยวิธีผ่อนส่งชำระราคาที่ดินในระยะยาวภายในเวลาไม่เกิน 15 ปี ประเทศหนึ่งอีกประเทศหนึ่งใช้วิธีผ่อนชำระราคาที่ดินในระยะปานกลางภายในเวลาไม่เกิน 5 ปี

โดยการคิดจากมูลค่าผลผลิตจากที่ดินนั้นปีละ 30% การดำเนินงานของการปฏิรูปที่ดินในประเทศสาธารณรัฐเกาหลีได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ปรากฏว่าเมื่อถึงสิ้นปี พ.ศ. 2494 รัฐสามารถจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรได้ถึง 1,200,000 คน คน และเป็นจำนวนเนื้อที่ถึง 1,029,000 เอเคอร์ อย่างไรก็ตาม The Land Reform Law ยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง ประกอบกับการดำเนินงานได้เป็นอย่างดีรวดเร็วเกินไป นอกจากนี้การช่วยเหลือด้านส่งเสริมการผลิตมีน้อย จึงทำให้เกษตรกรต้องนำที่ดินที่ได้มาไปจำนองขายฝากและต้องตกไปเป็นสิทธิ์ของเจ้าหนี้ หรือนายทุนต่อไปอีก ดังนั้น ใน พ.ศ. 2501 จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ และได้ออกหมายปฏิรูปที่ดินชิ้นใหม่ ได้ The Farm Land Mortgage Law ซึ่งมีหลักการใหญ่ๆ คือ ให้สินเชื่อการผลิต (Production credit) แก่เกษตรกรเพื่อใช้จ่ายในการดำเนินธุรกิจของไร่นา จึงทำให้การผลิตของเกษตรกรได้รับผลดี มีรายได้สูงขึ้นอันมีผลทำให้

ภาวะทาง เศรษฐกิจและสังคมของ เกษตรกรดีขึ้นตาม เป้าหมายของการปฏิรูปที่ดินในเวลาไม่นานนัก

4) การปฏิรูปที่ดินในประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม การปฏิรูปที่ดินในประเทศสาธารณรัฐเวียดนามได้ดำเนินการตามโครงการที่เรียกว่า The Land Reform Program in Vietnam โดยรัฐได้จัดตั้งสถาบันขึ้นเพื่อการปฏิรูปที่ดินและที่สำคัญได้แก่ สหกรณ์การเกษตร (Agricultural cooperatives) ซึ่งจัดในรูปเอนกประสงค์ (multi - purpose) คือส่งเสริมทั้งในด้านการผลิตและการจำหน่าย เพื่อช่วยให้การประกอบอาชีพของเกษตรกรได้รับผลดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาที่ดิน (Land Development Center) เพื่อส่งเสริมในการจัดบูรณะที่ดิน (Land Reclamation) รกร้างว่างเปล่าให้สามารถทำการเพาะปลูกได้ สำหรับสหกรณ์การเกษตรได้ดำเนินการจัดตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2497 มีจำนวนทั้งสิ้น 142 สมาคม ส่วนศูนย์พัฒนาที่ดินได้ดำเนินการจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2500 มีจำนวนทั้งสิ้น 44 แห่ง และจากผลการดำเนินการปฏิรูปที่ดินของสาธารณรัฐเวียดนามปรากฏว่า สหกรณ์การเกษตรสามารถช่วยให้เกษตรกรได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้น และศูนย์พัฒนาที่ดินได้จัดบูรณะที่ดินรกร้างว่างเปล่า ให้สามารถทำการเพาะปลูกได้ถึง 48,000 เฮกเตอร์ ในระยะเวลาเพียง 3 ปีหลังจากจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวแล้ว เท่านั้น

5) การปฏิรูปที่ดินในประเทศอินเดีย การปฏิรูปที่ดินในประเทศอินเดียได้เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2491 โดยรัฐแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปที่ดิน เพื่อพิจารณาเวนคืนที่ดินจากเจ้าของที่ดินที่มีได้ทำการผลิตด้วยตนเองแล้วนำมาจัดสรรให้แก่ เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเอง หรือมีน้อยไม่พอทำกิน นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการส่งเสริมทั้งในด้านการผลิตและการจำหน่ายในรูปของสหกรณ์เอนกประสงค์และได้ออกพระราชบัญญัติปฏิรูปการเช่าที่ดิน (Tenancy Reform Legislation) เพื่อควบคุมการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมให้มีความเสมอภาคและประสิทธิภาพตามสมควรอีกด้วย หลังจากการปฏิรูปที่ดินของประเทศอินเดีย

ได้ดำเนินการไปได้เพียง 5 ปีก็ได้รับผลเป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือ เมื่อสิ้นปี 2495 ปรากฏว่าผลผลิตเฉลี่ยต่อครอบครัวสูงขึ้น 14% การใช้จ่ายเงินทุนเพื่อการผลิตในทางเกษตรกรรมสูงขึ้น 64% และที่มิใช่การผลิตในทางเกษตรกรรมสูงขึ้น 144% สำหรับภาวะการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมนั้น ปรากฏว่า จำนวนเกษตรกรผู้เช่าลดลงจาก 75% คงเหลือเพียง 16% ของเกษตรกรทั้งหมดส่วนอัตราค่าเช่าก็ลดลงจากเดิมมิใช่น้อย และยิ่งไปกว่านั้นปรากฏว่า เกษตรกรผู้เช่าได้ลงทุนเพื่อการผลิตในทางเกษตรกรรมมีมูลค่าสูงกว่าเกษตรกรผู้ที่มีที่ดินทำกินของตนเองเสียอีก ทั้งนี้เป็นเพราะมีสิ่งจูงใจอันเกิดจากมาตรการต่างๆ ของการปฏิรูปที่ดินนั่นเอง

๑) การปฏิรูปที่ดินในประเทศฟิลิปปินส์ การปฏิรูปที่ดินในประเทศฟิลิปปินส์ ได้เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2498 โดยรัฐได้กำหนดโครงการไว้หลายอย่าง อาทิโครงการเวนคืนที่ดินจากเจ้าของที่ดินที่มีได้ทำการผลิตด้วยตนเองมาจัดสรรให้แก่ เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเอง หรือมีน้อยไม่พอทำกินโครงการควบคุมการเช่าที่ดิน เพื่อการเกษตรกรรมให้ดำเนินการไปด้วยความเสมอภาคและมีประสิทธิภาพตามสมควร โครงการจัดหาสินเชื่อเพื่อการผลิตให้แก่ เกษตรกรกู้ยืมใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ โครงการอพยพเกษตรกรผู้เช่าให้ไปทำกินในที่ดินแห่งใหม่ โครงการออกโฉนดที่ดินในทางเกษตรกรรมและโครงการเพิ่มพักอัตราภาษีที่ดิน จากผลการดำเนินงานปฏิรูปที่ดินตามโครงการต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้ได้เป็นไปอย่างล้าช้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการเวนคืนที่ดิน ซึ่งเป็นโครงการที่มีความสำคัญมากที่สุด ปรากฏว่าเมื่อสิ้นปี 2501 ได้ดำเนินการเวนคืนและจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกร ได้เพียง 50,000 เฮกเตอร์ จากจำนวนที่ดินที่มีอยู่ทั้งหมดประมาณ 2.4 ล้านเฮกเตอร์ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญได้แก่ ขาดเงินทุนดำเนินการสำหรับจ่ายเป็นค่าเช่าซื้อที่ดิน ขาดสิ่งจูงใจให้เจ้าของที่ดินร่วมมือขายที่ดินด้วยความสมัครใจ และขาดหลักเกณฑ์ในการตีราคาที่ดินที่จะเวนคืน นอกจากนี้ในด้านเกษตรกร ปรากฏว่า เมื่อได้รับที่ดินที่รัฐจัดสรรให้แล้วแต่ยังคงขาดแคลนเงินทุนเพื่อส่งเสริมการผลิต เพราะรัฐไม่สามารถช่วยเหลือได้ทั่วถึง และเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ เกษตรกรยังคงต้องกู้ยืมจากนายทุน เช่น เดิม และเมื่อเกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้ได้ จึงต้องขายที่ดินนั้นให้

แก่นายทุนไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม รัฐบาลของประเทศฟิลิปปินส์ได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขโครงการปฏิรูปที่ดินเสียใหม่ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้แก่ การจัดตั้งธนาคารที่ดินเพื่อจัดหาเงินทุนในการชำระราคาที่ดินเวนคืน และให้เกษตรกรกู้ยืมสำหรับใช้จ่ายในการผลิตให้ได้ผลดี โดยทั่วถึงกัน นอกจากนี้ยังได้ปรับปรุงแก้ไขหลักการควบคุมการเช่าที่ดิน เพื่อเกษตรกรกรรมสิทธิ์มีความเสมอภาคและประสิทธิภาพยิ่งขึ้นด้วย จึงคาดว่าโครงการปฏิรูปที่ดินในประเทศฟิลิปปินส์จะดำเนินไปด้วยดีสมเป้าหมายได้ในเวลาไม่นานนัก

7) การปฏิรูปที่ดินในประเทศปากีสถาน การปฏิรูปที่ดินในประเทศปากีสถาน ตะวันออกได้เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2493 โดยออกกฎหมายปฏิรูปที่ดิน (Land Reform Act) ซึ่งมีหลักการใหญ่ๆ คือ ให้รัฐเวนคืนที่ดินจากเจ้าของที่ดินที่ไม่ได้ทำการผลิตด้วยตนเอง เข้า ผลของการดำเนินการปรากฏว่า โครงการดังกล่าวมิได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการบริหารงานขาดประสิทธิภาพจึงทำให้เกษตรกรไม่ได้รับความสะดวก เช่น ที่ได้เคยติดต่อเช่าจากเจ้าของที่ดิน นอกจากนี้เกษตรกรก็ยังคงมีฐานะเป็นผู้เช่าอยู่ จึงยากที่จะกู้เงิน เพื่อนำมาส่งเสริมปรับปรุงการผลิตของตนให้ดีขึ้นได้ เนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้ขาดหลักประกันในการกู้ยืมเงินนั่นเอง สำหรับการปฏิรูปที่ดินในประเทศปากีสถานตะวันออกนั้นได้เริ่มดำเนินการ เมื่อ พ.ศ. 2492 โดยจัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินแห่งพันธมิตรมุสลิม (The Agrarian Reforms Committee of the Muslim League) ขึ้น ซึ่งมีหลักการใหญ่ๆ คือ ส่งเสริมให้ระบบการเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมมีความเสมอภาคและประสิทธิภาพตามสมควร ตลอดจนการจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นของตนเอง เข้า และเช่าซื้อ ผลของการดำเนินงานปรากฏว่า โครงการดังกล่าวมิได้ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรด้วยเหตุผล เช่น เดียวกันกับการดำเนินงานในประเทศปากีสถานตะวันออก อย่างไรก็ตาม แม้โครงการปฏิรูปที่ดินในประเทศจะยังมิได้สำเร็จบรรลุถึงเป้าหมาย แต่ก็มีส่วนช่วยให้การเช่าที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมดำเนินไปในระดับที่ดีขึ้นบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยลดอำนาจและอิทธิพลของเจ้าของที่ดินซึ่งส่วนมาก ได้แก่ มหาราชา ในขณะที่เดียวกันประเทศปากีสถาน

ตะวันออกก็ได้พยายามปรับปรุงแก้ไขให้การบริหารงานของโครงการปฏิรูปที่ดินให้มีประสิทธิภาพ
ดียิ่งขึ้น จึงคาดว่า การปฏิรูปที่ดินของประเทศไทยจะบรรลุถึงเป้าหมายได้ในที่สุด
